DiVA
http://www.diva-portal.org

This is the published version of a paper presented at *6:e Utvecklingskonferensen för Sveriges ingenjörsutbildningar, Chalmers tekniska högskola, 22-23 november 2017.*

Citation for the original published paper:

Mejtoft, T., Söderström, U. (2018)
Intressentfokuserade oberoende longitudinella utvärderingar
In: Lena Peterson, Kristina Edström, Oskar Gedda, Fredrik Georgsson, Liselott Lycke och Marie Arehag (ed.), *Proceedings från 6:e Utvecklingskonferensen för Sveriges ingenjörsutbildningar* (pp. 94-96). Göteborg: Chalmers tekniska högskola

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:
http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-147747

6:e Utvecklingskonferensen för Sveriges ingenjörsutbildningar, Chalmers tekniska högskola,
22 november – 23 november 2017

Intressentfokuserade oberoende longitudinella utvärderingar

Thomas Mejtoft och Ulrik Söderström

***Sammanfattning*—Utbildningskvalité är en mycket viktig fråga som diskuteras frekvent inom universitetsvärlden. Såväl kontroll som förbättring av utbildningskvalité är i många lägen starkt kopplat till olika former av utvärderingar. Denna artikel syftar till att illustrera och analysera en utvärderingsmodell som har använts på ett civilingenjörsprogram vid Umeå universitet. Målsättningen med utvärderingsmodellen är att skapa mer holistiska utvärderingar med ett starkare fokus på de intressenter som finns för kvalitetsutveckling - studenter och lärare.**

***Nyckelord*—ingenjörsutbildning; kursutvärdering; programutvärdering; studentdriven**

I. Introduktion

Utbildningskvalité är viktigt för alla ingenjörsutbildningar i Sverige för att ge ett långsiktigt hållbart samhälle. Idag är utvärdering en självklarhet på de flesta av Sveriges högskolor och universitet, men det är oftast bara en liten del av de kvalitetssäkringssystem som håller på att implementeras på uppdrag av Universitetskanslersämbetet [1]. Enskilda kurser utvärderas individuellt och kontinuerligt och hela utbildningsprogram utvärderas ofta vid regelbundna tidpunkter. Att genomföra en utvärdering är, enligt Franke-Wikberg [2, s.3], att bedöma någon form av kvalité och måste således baseras på information som har ”insamlats på ett systematiskt sätt och med klargjorda syften”. Vidare beskriver Ingemarsson & Björch [3, s.131] kursutvärdering som ”en verksamhet som i den pedagogiska retoriken alltid omges av hedersbetygelser, men som i praktiken oftast innebär ett slentrianmässigt användande av gamla metoder”.

Syftet med denna artikel är att beskriva och analysera det kvalitetsarbete som har bedrivits på Civilingenjörsprogrammet i Interaktion och Design vid Umeå universitet sedan 2014 i syfte att skapa en långsiktigt hållbar kvalité på programmets kurser och i förlängning öka kvalitén på utbildningen som helhet. Utvärdering av hela program är också något som lyfts fram av organisationen CDIO Initiative som viktigt för att skapa effektiva ingenjörsutbildningar [4].

Utvärdering av högre utbildning genomförs idag av många olika aktörer på olika nivåer, vilket innebär att både syfte och tillvägagångsätt skiljer sig åt [5]. Med andra ord är det mycket viktigt att definiera de målsättningar som detta utvärderingsprojekt har. Målet med den här utvärderingen har varit att belysa och eliminera de problem som traditionella kursvärderingar uppvisar. De främsta problemen som identifierats i början av projektet är:

- Olika kurstillfällen har olika typer av problem, vilket gör det svårt att isolera verkliga problem från problem som är beroende på slump eller saker som är unika för det året. Alltså, jämförelser mellan olika år är svårt.
- Utvärderingar genomförs (oftast) enskilt av studenterna, utan kontakt eller diskussion (vid själva tidpunkten för ifyllnad) med andra studenter.
- Utvärderingar är ofta summativa i sin karaktär.
- Studenterna har inte full insikt kring sitt framtida behov av kunskap, vilket kan återspegla sig i kursvärderingarna.
- Lärarnas förståelse och tolkning av studenternas kommentarer och värdering är inte alltid självklar utan kan leda till svårigheter vid förändringsarbetet.
- Kursutveckling och förändringsarbete genomförs inte alltid på kurser trots årlig kritik mot olika moment på en kurs.

Att använda utvärderingar som ett ”instrument för utveckling” medför att utvärderingarna får störst genomslagskraft enligt Bessman och Mårtensson [6, s.3]. Vidare betonar Franke-Wikberg och Lundgren [7] att grundfrågorna i alla utvärderingar är *för vem* och *av vem* utförs utvärderingen. Således, för att skapa en utvärderingsmodell med ett starkare fokus på utveckling istället för kontroll så bör ett större fokus läggas på de intressenter som finns i själva utvecklingsarbetet – studenter och lärare. Målsättningen med detta projekt har varit att skapa en holistisk kompletterande utvärdering och analys av programmets kurser (jfr [3]) som ska bidra till att i möjligaste mån eliminera de problem som dagens obligatoriska utvärderingssystem innehåller. Utvärderingen har utförts *för* att ge undervisande personal på programmets kurser stöd i det kontinuerliga utvecklingsarbetet och har utförts *av* studenter som läser programmets kurser. Detta har gjorts *för* att programmets studenter ska ges en så bra möjlighet som möjligt till lärande och ges inflytande. Det system som har skapats ligger i linje med det som Franke-Wikberg [2, s.23] beskriver som horisontell utvärdering med mål att ”förbättra verksamhetens kvalitet” och har byggts upp enligt tre principer:

Thomas Mejtoft är universitetslektor i Medieteknik vid Umeå universitet och Programansvarig för Civilingenjörsprogrammet i Interaktion och Design, Umeå universitet, 901 87 Umeå (e-post: thomas.mejtoft@umu.se).

Ulrik Söderström är universitetslektor i Medieteknik vid Umeå universitet och biträdande Programansvarig för Civilingenjörsprogrammet i Interaktion och Design, Umeå universitet, 901 87 Umeå (e-post: ulrik.soderstrom@umu.se).

- Fokus på förändringsarbete, inte kontroll.
- Långsiktiga problem ska lyftas fram och lösas, enskilda händelser ska inte hamna i fokus.
- Återkoppling ska användas för att stödja och uppmuntra förändringsarbete.

II. Utvärderingar

Efter genomförande och utvärdering av utvärderingssystemet har följande struktur skapats:

En amanuens har anställts för att sköta arbetet för att det ska vara studentdrivet och därför inte få karaktären av ett kontrollsystem från programledningen. Amanuensen har haft utgångspunkt i det nuvarande material som redan finns, dvs. kursvärderingar från tidigare år. Dessa analyseras av amanuensen och såväl återkommande problem som framgångsrika moment eller aktiviteter lyfts fram, först till diskussion med kursansvarig och senare till diskussion med en grupp studenter från, i bästa fall, flera olika årskurser. Genom att blanda olika studenter skapas en grupp där mindre tillfälliga problem inte hamnar i fokus på samma sätt som vid ett enskilt års kursvärdering. Amanuensen har i samråd med studentgruppen också haft som uppdrag att komma med konkreta förslag på förändringar på de punkter som lyfts fram som problematiska. Efter sammanställning har återkoppling skett till kursansvarig lärare kring resultatet från utvärderingen där förslagen till förändring har lyfts fram till diskussion kring vad som är möjligt att implementera.

A. Detaljerat utvärderingsförfarande

Det praktiska genomförandet av utvärderingarna kan delas upp i fyra olika steg:

1. För att få en startpunkt till diskussioner gick existerande kursvärderingar igenom av amanuensen och en sammanställning av dem gjordes. Beroende på hur många kursvärderingar som gick att få tag i så användes olika antal kursvärderingar i den här sammanställningen. Som mest användes sju tidigare kursvärderingar men det var alltid minst två.
2. Ett antal studenter (ca 10 stycken) som tidigare läst kursen träffade amanuensen för att diskutera kursen. Oftast var det endast studenter från senaste kurstillfället som träffades eftersom de hade kursen färskt i minnet samt att kurserna faktiskt förändras en del från år till år. Vid denna diskussion framkom alltid åsikter och insikter som inte fanns med i de skriftliga utvärderingarna. Amanuensen anser att det var en väldigt givande diskussion eftersom studenterna diskuterade med en annan student, och inte med en lärare. Eftersom diskussionen inte var med den lärare som just hållit i kursen eliminerades risken för att kritik skulle tas personligt av läraren vid utvärderingstillfället.
3. Baserat på sammanställning och diskussionen gjordes en skriftlig sammanställning som presenterades för både kursansvariga och programansvariga.
4. För att förankra resultatet med lärare som arbetar med den utvärderade kursen hölls en diskussion om resultatet med den lärare som senast var kursansvarig för kursen. Oftast var det samma lärare som skulle vara kursansvarig vid nästa kurstillfälle men detta var dock inte alltid fastställt vid tidpunkten för diskussionen.

B. Lärdomar från utvärderingarna

Det finns mestadels bra exempel från utvärderingarna. Oftast fick amanuensen positiv återkoppling från kursansvariga där de tog till sig av kommentarerna och lovade att arbeta för att göra kursen bättre. Genom uppföljningar via efterföljande amanuenser kan vi också se att i de flesta fall gjordes förändringar på kurser, men inte i den omfattning som efterfrågades av studenterna. Tyvärr, fanns det också tillfällen då den kursansvarige inte var öppen för konstruktiv kritik i samband med den återkopplande diskussionen och inte gjorde någon förändring eller förbättring baserat på studentutvärderingen. En av de stora lärdomarna att förmedla till lärargruppen är att ett mer holistiskt synsätt på utvärderingen lyfter fram andra typer av problem och lösningar än enskilda studenters utvärderingar.

C. Slutsatser från utvärderingarna

Baserat på de olika typer av utvärderingsmodeller som sammanställts av Elmgren och Henriksson [8], syftar denna utvärdering till att vara (1) processinriktad, (2) begränsa attitydvärderingen och vara (3) intressentorienterad med totalt fokus på studenten (jfr [9], [10]). Några av de största lärdomarna från denna utvärdering har varit kring kombinationen av studentgrupper och förankring av utvärderingsmodellen bland lärargruppen. Det har varit tydligt att det framkommer andra problem när studenterna diskuterar kring kursvärderingen från olika år utan medverkan från lärare än i de enskilda utvärderingarna. Värdet av detta har varit väldigt stort eftersom det ger en bättre förståelse för de problem som studenterna uttrycker frustration över i de anonyma kursvärderingarna. Dock så har detta också varit ett av de främsta problemen – förankringen och mottagligheten bland lärargruppen. Över tid har dock detta förändrats och en positiv bild finns idag bland de flesta lärarna på programmet. Vidare visar detta projekt på hur utvärderingar kan användas som stöd för utveckling och inte enbart som kontroll. Även om utvärderingsprojektet initierades av programledningen så har inblandningen, annat än på strategisk nivå, varit väldigt lågt.

III. Diskussion

Ett stort problem med summativa kursvärderingar är att studenterna oftast uppfattar dem enbart som kvalitetskontroll (och i många fall bara som kontroll) och inte som del i ett förbättringsarbete. Arvidsson [11, s.76] beskriver att en av anledningarna till den känslan hos studenterna är att de bland annat ”inte upplever att de får återkoppling på sina synpunkter” rörande utvärderingen. Med den här utvärderingsformen kan summativa kursvärderingar användas på ett mer formativt sätt som gör att studenterna ser att deras synpunkter gör skillnad. En av framgångsfaktorerna har varit att arbetets fokus hela tiden har legat både på negativa och positiva delar av varje kurs. Moment som leder till ett bra djupinlärande hos studenterna ska gärna användas på ett liknande sätt i andra kurser medan brister i enskilda kurser ska undvikas i andra kurser. De främsta

resultaten har varit att (1) förslag till nya moment och förändrade moment har införts på flertalet kurser, (2) samverkansinslag har införts på fler kurser då dessa har lyfts fram som positiva av studenterna, (3) studenterna inflytande ökar, vilket bidrar till ett större engagemang kring programmet och dess kurser och (4) på programledningsnivå stöttar metoden som har arbetats fram, på ett framgångsrikt sätt, det arbete som genomförs i samråd med fakulteten angående interna granskningar i samband med de kvalitetsstyrsystem som idag utarbetas på landets universitet och högskolor.

En viktig lärdom från utvärderingarna är att det ofta är svårt att genomföra utvärderingar med studenter från flera olika årskurser. Det var ett viktigt mål för våra utvärderingar men i flera fall var det enbart studenter från det senaste kurstillfället som deltog i diskussion med amanuensen. Det finns flera olika skäl till att det var svårt att få studenter från flera årskurser till diskussionen men alla är av praktisk natur; t.ex. att studenterna från ett år var på utlandsstudier eller examensarbeten. Med en bättre planering ska det gå att få fler studentgrupper att medverka i diskussioner om kurserna.

Studenter som har läst ungefär ett år längre på sin utbildning har ofta fått en annan syn på den kunskap som de lärde sig under en viss kurs. Under kursens gång kan de ha ansett att kunskapen inte var särskilt viktig eller relevant men när de har använt kunskapen på senare kurser kan de ha ändrat till en positiv syn på kursinnehållet. Att ha en progressivitet i utbildningen är viktigt och insikten från utvärderingar med studenter som läste en kurs för två år sen är att de ofta har en bättre överblick huruvida kunskaperna i en viss kurs är användbara eller inte. Därför är det också önskvärt att studenter från fler, äldre, årskurser deltar i utvärderingarna.

IV. Sammanfattande Kommentarer

En väldigt givande biprodukt av vissa utvärderingar var att en av amanuenserna sammanställde ett valhäfte över många valfria kurser som studenterna kan välja i den senare delen av utbildningen. I den fanns beskrivningar av de olika kurserna tillsammans med viktig information om utvärdering och tidigare studenters kommentarer om vilken nytta de såg med kurserna baserat på senare kurser som de läst.

Författarnas tack

Författaren vill tacka alla studenter på Civilingenjörs-programmet i Interaktion och Design vid Umeå universitet och då speciellt Mikaela Berg, Gabriella Kämpe, Pia Nolén och Cornelia Damber Håkansson som sedan 2014 har tagit vision till verklighet som amanuenser på programmet.

Referenser

[1] UKÄ. *Nationellt system för kvalitetssäkring av högre utbildning: Redovisning av ett regeringsuppdrag*. Rapport 2016:15. 2016.
[2] Franke-Wikberg, S. *Utvärderingens mångfald – några ledtrådar för vilsna utbildare*. Projektrapport 1992:4. UHÄ FoU. 1992.
[3] Ingemarsson, I., & Björch, I. (Red.). *Ny ingenjörsutbildning*. Linköpings universitet. 1999.
[4] Crawley, E. F., Malmqvist, J., Östlund, S., & Brodeur, D. R. *Rethinking engineering education: The CDIO approach*. Springer. 2007.
[5] Fjellström, M. Utvärdering som stöd för förändring av högre utbildning – produktkontroll eller stöd för lärande. *Studies in Educational Policy and Educational Philosophy*, 2007:1. 2007.
[6] Bessman, M., & Mårtensson, D. (Red.). *Kursvärdering för ökad kvalitet*. Skriftserie 1991:1. UHÄ FoU. 1991.
[7] Franke-Wikberg, S., & Lundgren, U. P. *Att värdera utbildning, Del 1*. Wahlström & Widstrand. 1980
[8] Elmgren, M., & Henriksson, A.-S. *Universitetspedagogik (2:a upplagan)*. Studentlitteratur. 2013.
[9] Jerkedal, Å. *Utvärdering – steg för steg (andra upplagan)*. Norstedts juridik. 2001.
[10] Vedung, E. *Utvärdering i politik och förvaltning*. Studentlitteratur. 1998.
[11] Arvidsson, I. *Kursvärdering – en komplex väv med många perspektiv*. Rapport från Centrum för lärande och undervisning, Nr 10:2007. 2007.